

Editör'den

Gizem Deniz BÜYÜKSOY*

*Dr.Öğr.Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği ABD, Kırşehir, Türkiye, ORCID: 0000-0003-2957-2451

2022 yılının ilk çeyreğinde tüm dünya; bir yandan COVID-19 pandemisi ile mücadele ederken; öte yandan, çatışmalara ve büyük bir göç dalgasına yol açan ve çok ciddi bir insani kriz yaratan, bir savaşla karşı karşıya kalmıştır. Savaşlar ve çatışmalar; hava, su ve toprağa zarar vermesi, sağlık sistemini tahrip etmesi, doğayı ve tüm ekolojik sistemi yok etmesi nedeniyle yol açtığı sosyal ve politik sorunların yanı sıra önemli bir sağlık sorunudur. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'ye göre ciddi bir güvenlik riski bulunan Ukrayna'da COVID-19'un yanı sıra travmalar, kronik hastalıklar, ruh sağlığı sorunları ve temiz su ve hijyenik koşullara erişiminin aksaması nedeniyle enfeksiyon hastalıkları; önde gelen sağlık riskleri olarak sıralanmaktadır (World Health Organization [WHO], 2022). Her gün daha fazla sayıda ölüm ve yaralanmalara yol açan ve ciddi bir şiddet türü olan savaşın bir diğer etkisinin de gıdaya erişime yansması tahmin edilmektedir. Tarımın önemli bir geçim kaynağı olduğu Ukrayna'da, savaşın alt yapıya zarar vermesi ve insanların bölgeden göç etmesi nedeniyle gıda güvencesinin tehlikeye girdiği bildirilmiştir (Food and Agriculture Organization [FAO], 2022a). Bununla birlikte nakliyatı sağlayan kişilerin ölmesi ya da göç etmesi, araçların yok olması, yakıt erişememe ve transfer yolunun zarar görmüş olması, yakın coğrafyadaki ülkelerin gıdaya erişimi açısından ciddi riskler barındırmaktadır (FAO, 2022b).

Savaş ve olası etkilerinin yanında, COVID-19 pandemisi tüm dünyada önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Nisan ayı ortasına kadar tüm dünyada 500 milyonu aşkın vaka, 6 milyonu aşkın ölüm rapor edilmiştir. Geçen yılın sonlarında görülen Omicron varyantı, tahmin edildiği gibi diğer varyantlara göre daha hızlı yayılmış ve 2022 yılı başlarında B.A.2 adında yeni bir alt varyant görüldüğü duyurulmuştur (WHO, 2022b). DSÖ, Omicron varyantının Delta varyantına göre daha hafif semptomlara yol açtığını ancak yine de Omicronun da hastaneye yatış ve ölümlere yol açabileceğini bildirmiştir. Ayrıca önümüzdeki günlerde yeni varyantların ortaya çıkmaya devam edeceği, pandemiye bağlı hastalık ve ölüm riskinin halen sürdüğü vurgulanmıştır. Bu nedenle pandeminin sona ermesini beklemek yerine virüsün yol açtığı ciddi hastalık tablosunun ve ölümlerin önlenmesi önerilmiş; COVID-19'un sağlık sistemleri üzerinde oluşturduğu yükü hafifletmenin mümkün olduğu bildirilmiştir. Bunu gerçekleştirmenin en uygun yolu ise halen aşılarda ve aşılamadır (WHO, 2022c).

Tüm dünyada 2022 yılı Nisan ayı ortasına kadar 11 milyardan fazla doz COVID-19 aşısı uygulanmış, tüm dünya nüfusunun %65'inin en az bir doz aşı ile aşılandığı bildirilmiştir (WHO, 2022d). Bununla birlikte Birleşik Arap Emirlikleri, Küba, Şili, Singapur ve Çin, nüfusunun en az %90'ının en az bir doz COVID-19 aşısı ile aşılandığı ilk beş ülkedir. Öte yandan Nijerya'da bu oran %11, Etiyopya'da %21, Mısır'da %44 ve Türkiye'de %68'dir (Our World in Data, 2022a). Pandeminin üçüncü yılında halen aşısı adil ve eşit bir erişimin sağlanması çözüm bekleyen önemli bir sorun olmayı sürdürmektedir. Pandeminin olumsuz etkilerini hafifletebilmek için tüm ülkelerin en savunmasız gruplardan başlayarak toplumun tümünün aşısı erişiminin sağlanması konusunda sorumluluk alması gerektiği vurgulanmaktadır (WHO, 2022d).

COVID-19 bulaşının önlenmesinde etkili bir unsur olan maske, mesafe, hijyen kuralı, karantina ve kısıtlamalar; hastalığın kontrolündeki önemli yerini korumaktadır. Dünya genelinde Nisan ayının ikinci haftasında, bir önceki haftaya göre COVID-19 vaka ve ölüm sayılarında sırasıyla %24 ve %18'lik düşüş olduğu bildirilmiştir (WHO, 2022e). Buna bağlı olarak tüm dünyada COVID-19 önlemleri ve kısıtlamaların hafifletildiği izlenmektedir. Halen ev dışında her alanda maske kullanımının zorunlu olduğu ülkeler; Pakistan, Nepal, Bangladeş, Myanmar, Mısır, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Liberya, Gana ve Peru'dur. Yalnızca halka açık bazı alanlarda zorunlu olan ülkeler ise Çin, Avustralya, Suudi Arabistan, İtalya, Almanya, Belçika, Hollanda, Brezilya ve Türkiye'dir. Japonya, Tayland, Özbekistan, Finlandiya ve Norveç'te maske kullanımı zorunlu olmayıp sadece önerilmektedir (Our World in Data, 2022b). Karantina uygulamasının sadece Çin'de zorunlu olduğu; Rusya, Brezilya, Yunanistan, Vietnam, Myanmar, Yemen, Somali, Nijerya ve Çad'da temel ihtiyaçlar hariç zorunlu olduğu ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu birçok ülkede karantina uygulamasına ilişkin herhangi bir önlemin olmadığı bildirilmiştir (Our World in Data, 2022c).

COVID-19 test politikasına bakıldığında; Kanada, Meksika, Küba, İsveç, Polonya, Yemen, Sudan ve Türkiye’de testin semptom gösteren herkese ve bulaş açısından risk taşıyan çalışanlara uygulandığı; bunun dışındaki çoğu ülkede ise herkese açık (semptom göstermeyenler de dahil) test politikası yürütüldüğü bildirilmiştir (Our World in Data, 2022d). COVID-19 aşısı uygulamasına bakıldığında; Türkiye de dahil olmak üzere dünyadaki birçok ülkede aşılardan herkese uygulanabilir olduğu; Çad, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Tunus ve Myanmar’da COVID-19 aşısının hastalık açısından risk taşıyan bazı yaş gruplarına ve seçilmiş nüfus gruplarına uygulandığı, Mısır ve Somali’de ise sadece bulaş riski taşıyan çalışanlara, altta yatan hastalığı olanlara ve yaşlılara uygulandığı bildirilmiştir (Our World in Data, 2022e).

Dünyada sürdürülen aşılama programları ile pandeminin sonunun geleceği tahmin edilmiş olsa da COVID-19 pandemisinin sona ermeyeceği, endemi halinde devam edeceği vurgulanmaktadır. Bağışıklamanın etkinliğinin azalması, mevsimsel salgınlar, yeni varyantlar gibi nedenlerden dolayı COVID-19’un bir endemik virüs şeklinde varlığını sürdürebileceği bildirilmiştir (Telenti ve ark., 2021). Pandeminin gölgesinde tüm dünyayı tehdit eden savaş, çatışmalar, gıda ve açlık riskine karşı kaynakların adil paylaşılması, sağlık hizmetine erişimin artırılması ve sağlık ve sosyal hizmetlerin en savunmasız toplumsal gruplar dikkate alınarak planlanması; önemli sorunlara çözüm getirebilen, etkili halk sağlığı girişimleri olabilir.

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi’nin 2022 yılının ilk sayısında; “Son Yirmi Yılda Hemşirelik Alanında Eleştirel Düşünme ile İlgili Yapılan Lisansüstü Tezlerin Retrospektif İncelenmesi” adlı bir sistematik inceleme; “COVID-19 Tanısı Almış veya Temaslı Annelerin Emzirme ile İlgili Bilgi Düzeyleri ve Emzirme Öz Yeterliliğine Etkisi”, “Hemşire Dışı Sağlık Çalışanlarının Erkek Hemşireler ile İlgili Görüşleri”, “COVID-19 Geçiren ve Geçirmeyen Bireylerde Anksiyete, Depresyon ve Yorgunluk Düzeyi”, “Evaluation of the Main Factors in the Need for Reoperation in Horizontal Strabismus” ve “Bir Hastanede Gaita İncelemesi Yapılan Çocuk Hastalarda Rotavirüs Prevalansının Retrospektif Olarak İncelenmesi” başlıklı beş araştırma makalesi ve “Anne ve Bebek Dostu Sezaryen”, “Kimlik Olarak Hygieia; “Tanrıça mı? Hemşire mi?”, “Bazı Fonksiyonel Besinlerin Ülser Üzerindeki Etkileri” başlıklı üç derleme makale ile yayındayız.

Bariş ve umutla...

KAYNAKLAR

Food and Agriculture Organization. (FAO). (2022a). *War in Ukraine: FAO renews appeal to bolster agriculture and provide urgent support to vulnerable rural households*. 19 Nisan 2022 tarihinde <https://www.fao.org/newsroom/detail/war-in-ukraine-fao-renews-appeal-to-bolster-agriculture-and-provide-urgent-support-to-vulnerable-rural-households/en> adresinden alınmıştır.

Food and Agriculture Organization. (FAO). (2022b). *Note on the impact of the war on food security in Ukraine*. 19 Nisan 2022 tarihinde <https://www.fao.org/3/cb9171en/cb9171en.pdf> adresinden alınmıştır.

Our World in Data (2022a). *Coronavirus (COVID-19) Vaccinations*. 19 Nisan 2022 tarihinde <https://ourworldindata.org/covid-vaccinations> adresinden alınmıştır.

Our World in Data (2022b). *COVID-19: Face Coverings*. 19 Nisan 2022 tarihinde <https://ourworldindata.org/covid-face-coverings> adresinden alınmıştır.

Our World in Data (2022c). *COVID-19: Stay-at-Home Restrictions*. 19 Nisan 2022 tarihinde <https://ourworldindata.org/covid-stay-home-restrictions> adresinden alınmıştır.

Our World in Data (2022d). *COVID-19: Testing and Contact Tracing*. 19 Nisan 2022 tarihinde <https://ourworldindata.org/covid-testing-contact-tracing> adresinden alınmıştır.

Our World in Data (2022e). *COVID-19: Vaccination Policy*. 19 Nisan 2022 tarihinde <https://ourworldindata.org/covid-vaccination-policy> adresinden alınmıştır.

Telenti, A., Arvin, A., Corey, L., Corti, D., Diamond, M.S., Garcia-Sastre, A., Garry, R.F., Holmes, E.C., Pang, P.S., & Virgin, H.W. (2021). After the pandemic: perspectives on the future trajectory of COVID-19. *Nature*, 596, 495-504. <https://doi.org/10.1038/s41586-021-03792-w>

World Health Organization. (WHO). (2022a). *Ukraine Public Health Situation Analysis (PHSA)-Short form*. 19 Nisan 2022 tarihinde [https://healthcluster.who.int/publications/m/item/ukraine-public-health-situation-analysis-\(phsa\)---short-form](https://healthcluster.who.int/publications/m/item/ukraine-public-health-situation-analysis-(phsa)---short-form) adresinden alınmıştır.

World Health Organization. (WHO). (2022b). *Statement on Omicron sublineage BA.2*. 19 Nisan 2022 tarihinde <https://www.who.int/news/item/22-02-2022-statement-on-omicron-sublineage-ba.2> adresinden alınmıştır.

World Health Organization. (WHO). (2022c). *Episode #64 - Why are experts concerned about Omicron?*. 19 Nisan 2022 tarihinde https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/media-resources/science-in-5/episode-64---why-are-experts-concerned-about-omicron?gclid=CjwKCAjwu_mSBhAYEiwA5BBmf3dMsL09Jd-IX1e_HuphB-V_NjF68aWH-t3FvyrMHR0DUB3ww1r_KRoCYMgQAvD_BwE adresinden alınmıştır.

World Health Organization. (WHO). (2022d). *COVID-19 Vaccines*. 19 Nisan 2022 tarihinde <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/covid-19-vaccines> adresinden alınmıştır.

World Health Organization. (WHO). (2022e). *Weekly epidemiological update on COVID-19 - 12 April 2022*. 19 Nisan 2022 tarihinde <https://www.who.int/publications/m/item/weekly-epidemiological-update-on-covid-19---12-april-2022> adresinden alınmıştır.